

Dünya Çay Verileri (bin ton)

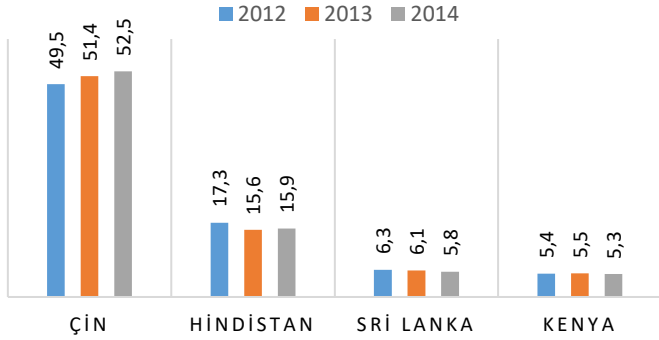
	2013	2014	2015	2016	2017	Değişim (%) ¹
Alan (bin ha)	3.508	3.627	3.805	3.921	4.099	4,0
Verim (ton/ha)	1,43	1,47	1,45	1,44	1,45	0,7
Üretim	4.774	5,042	5.329	5.512	5.661	1,0
İthalat	1.899	1.935	1.893	-	-	-2,2
İhracat	1.983	1.806	2.051	-	-	11,3

Kaynak: FAO (02.01.2018) 1/Son iki yılın değişimini göstermektedir

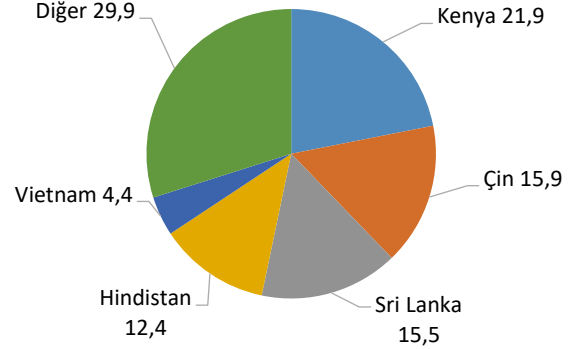
Dünyada çay üretimi, tropik ve subtropik iklim kuşaklarında yer alan genellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan 45 ülkede yapılmaktadır. 2016 yılı FAO verilerine göre, dünya kuru çay üretimi 5 milyon 561 bin ton olarak gerçekleşmiştir. En büyük ilk 7 üretici ülke, dünya çay üretiminin yaklaşık %84'ünü karşılamaktadır. Dünya kuru çayının %36'sı Çin'de, %4'ü Türkiye'de üretilmektedir.

2016 yılında, dünyada 4.099 bin hektar alanda çay üretimi yapılmıştır. 2014 yılında, dünya kuru çay ihracat miktarı, 2,05 milyon ton, ithalat miktarı 1,89 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Dünyada 2017 yılında, 2016 yılına göre çay üretim alanı %4 çay üretimi %1 ve çay verimi %0,7 artmıştır.

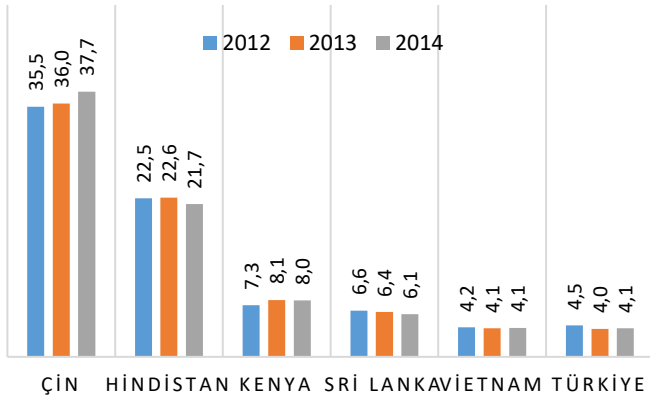
Çay Ekim Alanında Önemli Ülkeler (%)

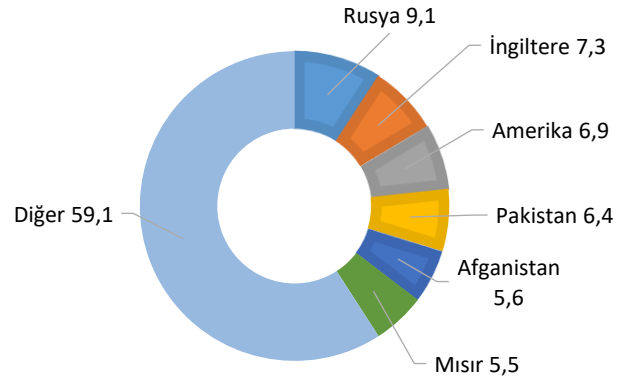
Ülkelere göre dünya çay ihracatı (2013, %)

Çay üretiminde önemli ülkeler (%)

Çay ithalatında önemli ülkelerin payı (2013, %)

Türkiye’de çay, Doğu Karadeniz Bölgesi’nde Doğu’da Artvin’in Hopa ilçesinin Sarp köyünden başlayarak, Batı’da Trabzon’un Araklı deresine kadar olan kıyı şeridinde yetiştirilen bir sanayi bitkisidir. Gürcistan sınırından Trabzon’un Araklı Karadere sınırına kadar olan Karadeniz kıyı şeridi ve yer yer 30 km içerilere kadar giren, yaklaşık 1000 metre yüksekliğe kadar uzanan yamaçlar, çay yetiştiriciliği için en elverişli bölge olması nedeniyle 1. sınıf

çay bölgesi, Araklı Karadere’den başlayarak Ordu’nun Fatsa ilçesine kadar uzanan bölge ise, 2. sınıf çay bölgesi olarak tanımlanmaktadır. 2016 yılı itibariyle bölgede, ÇAYKUR’a ait olan, 45 adet tasnifli dökme kuru çay fabrikası, 1 adet paketleme fabrikası, 2 adet pazarlama ve üretim bölge müdürlüğü bulunmaktadır. Bunun dışında, serbest çay piyasasında faaliyet gösteren 300 civarında işletme mevcuttur.

Türkiye Çay Verileri (bin ton)

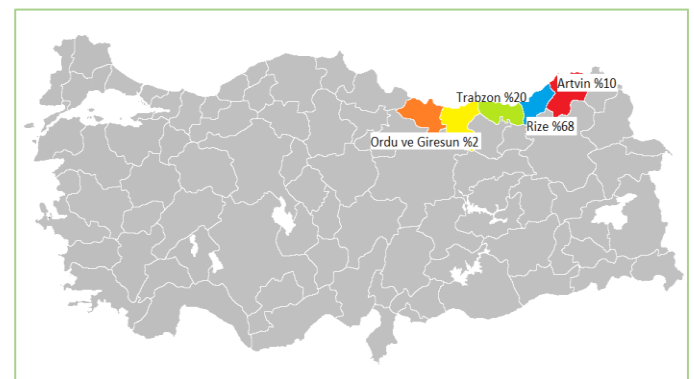
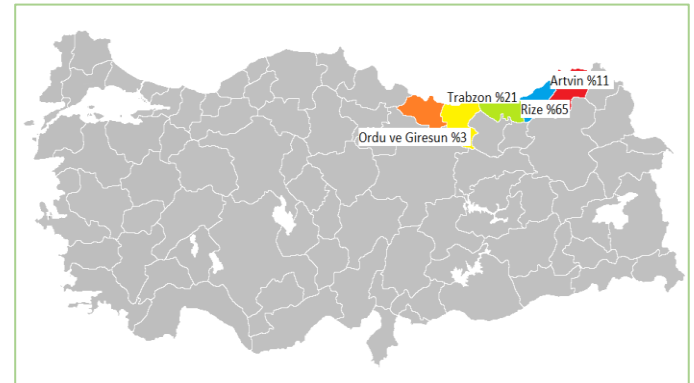
	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	Değişim (%) ¹
Alan (bin da)	759	764	760	762	830	9,9
Verim (kg/da)	1.622	1.648	1.544	1.665	1.743	4,7
Üretim	1.231	1.250	1.180	1.266	1.328	4,9
Tüketim	1064	1.070	1.005	1.078	1.138	5,6
İthalat	26	25	22	26	28	7,7
İhracat	9	17	20	24	19	-20,8
Yeterlilik oranı (%)	97,9	98,4	99,3	99,8	99,8	--

Kaynak: TÜİK (02.01.2018)

1/Son iki yılın değişimini göstermektedir.

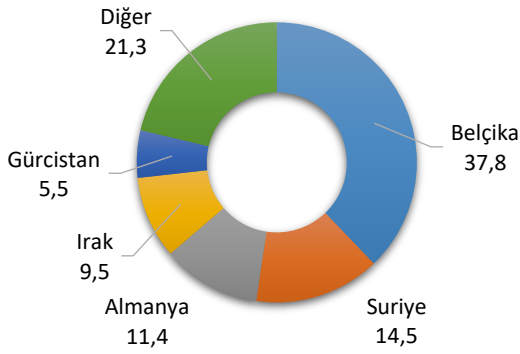
Çay Ekim Alanı; Türkiye’de yaş çay üretimi sadece 5 ilde yapılmaktadır. 2016 yılı ÇAYKUR verilerine göre, toplam 830.000 da olan çay dikili alanlarının, %65’i Rize, %21’i Trabzon’da, %11’i Artvin, %3’ü Giresun ve Ordu illerinde; 208.646 olan yaş çay üreticisinin, %63’ü Rize’de, %24’ü Trabzon’da, %9’u Artvin’de, %4’ü Giresun ve Ordu’da bulunmaktadır.

Çay Üretimi; 2016 TÜİK verilerine göre, 1.327.934 ton olan yaş çay üretiminin, %68’i Rize, %20’si Trabzon, %10’u Artvin, %2’si Giresun ve Ordu illerinde yapılmaktadır. Türkiye’de 2002 yılında 135 bin ton kuru çay üretilirken, 2015 yılı itibariyle kuru çay üretimi %93 oranında artarak 260 bin tona ulaşmıştır. Son yıllarda organik çay üretimine önem verilmeye başlanmıştır. ÇAYKUR’dan alınan bilgilere göre, nisan-ekim 2016 sezonunda, 38.000 dekar organik alanda, 4.454 ton organik siyah çay ve 39 ton organik yeşil çay olmak üzere toplam 4493 ton organik çay üretilmiştir.

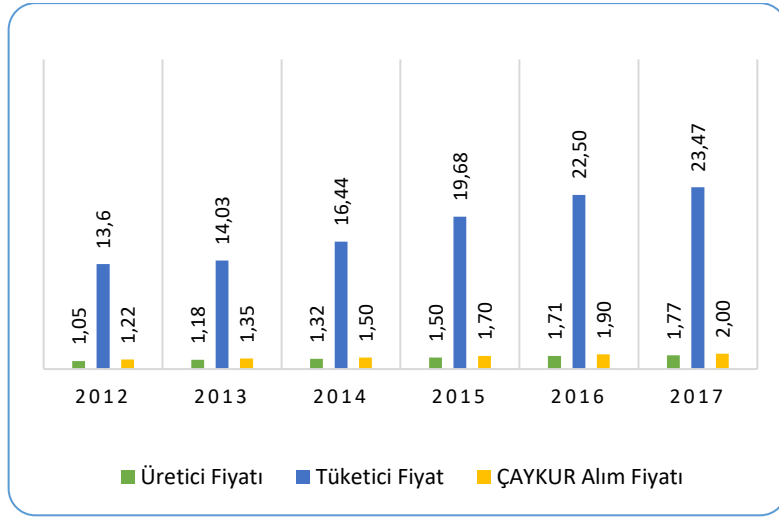
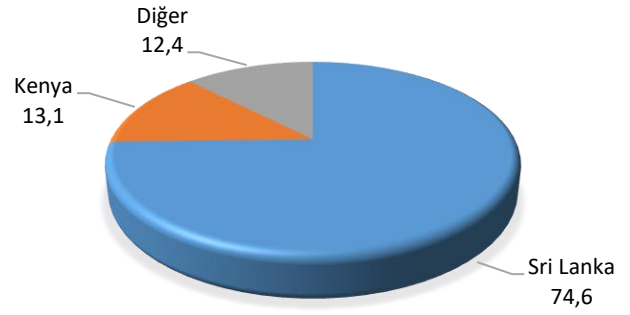

Çay Üretiminde Mevcut Desteklemeler; Çay üreticilerine devlet tarafından, Yaş Çay Fark Ödemesi Desteği ve Çay Budama Tazminatı ödenmektedir. 2003 yılında 0,05TL/kg ile başlayan Yaş Çay Fark Ödemesi Desteği, 2017 yılında, 0,13 TL/kg olmuştur. 2015 yılı itibariyle ödenen toplam tutar ise, 159 milyon TL’dir. Budama tazminatı ödemelerine 1994 yılında başlanmış olup, 2016 yılında 144,8 milyon TL ödeme gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya 2012 yılından başlamak üzere 10 yıl süre ile verim budaması şeklinde devam edilecektir. 2011/2526 sayılı BKK ile çay bahçelerinin, her yıl 1/10 oranında verim budamasına tabi tutulması ve çay bahçelerinin budanmasından doğacak gelir kaybının, ruhsatlı yaş çay üreticilerine on yıl için ödenmesi planlanmıştır.

Türkiye'nin çay ihracatında önemli ülkeler (2016, %)

Türkiye'nin çay ithalatı yaptığı ülkeler (2016, %)

2017 Aralık ayında 2,00 TL/kg olan üretici fiyatı bir önceki aya göre değişim göstermezken, bir önceki yılın aynı ayına göre %7,3 artmıştır. 2017 Aralık ayında 23,47TL/kg, olan tüketici fiyatı bir önceki aya göre %2,42 artarken, bir önceki yılın aynı ayına göre %11 artmıştır. ÇAYKUR'un 2017 yılı alım fiyatı, 2016 yılına göre %12,11 artış göstermiştir. 2012-2017 yılları arasındaki değişim dikkate alındığında üretici fiyatı %81, tüketici fiyatı %73 artış göstermiştir.

Destek Maliyet Oranları (%)

2011 yılında yaş çaya verilen destek miktarı 0,123 TL/kg ve desteğin maliyeti karşılama oranı %19 iken, 2016 yılında dekara verilen destek miktarı 0,13 TL/kg ve desteğin maliyeti karşılama oranı % 14'tür. 2011 ve 2016 yılları arasındaki değişim dikkate alındığında, desteğin maliyeti karşılama oranı %36 oranında azalmıştır. Maliyet tablosu incelendiğinde, 2011 yılından sonra desteğin maliyeti karşılama oranlarının düştüğü görülmektedir.

Yıllar	Maliyet (TL/kg)	Verilen Destek (TL/kg)						Destek/Maliyet (%)
		Prim	Toprak Analizi	SertifikalıTohum	Gübre	Mazot	Toplam	
2011	0,65	0,120	0,001	-		0,002	0,123	18,92
2012	0,74	0,120	0,002	-	0,003	0,002	0,127	17,16
2013	0,81	0,120	0,002	-	0,003	0,002	0,127	15,67
2014	0,87	0,120	0,002	-	0,004	0,003	0,129	14,83
2015	0,93	0,120	0,002	-	0,004	0,003	0,129	13,87
2016	0,95	0,122	0,001	-	0,004	0,003	0,130	13,68

Kaynak: TEPGE, BÜGEM, TÜİK

	2013	2014	2015	2016	2017
Çay Fiyatı (TL/kg)	1,18	1,32	1,50	1,77	2,00
Çay Fiyatı + Destek (TL/kg)	1,31	1,45	1,63	1,90	2,13
Gübre Fiyatı (TL/kg) (a. sülfat)	0,57	0,56	0,62	0,68	0,76
Mazot Fiyatı (TL/lt)	4,34	4,40	3,85	4,10	4,50
1 kg çay ile alınabilecek girdi miktarı (kg)					
Çay/Gübre	1,77	1,80	2,08	2,60	2,63
Çay + destek/Gübre	2,31	2,57	2,31	2,79	2,80
Çay/Mazot	0,27	0,30	0,27	0,43	0,44
Çay + destek/Mazot	0,30	0,33	0,30	0,46	0,47

Kaynak: GTHB, TÜİK, 2017.

Gübre fiyatları BÜGEM, Mazot fiyatları TÜİK

Çay Girdi Pariteleri

2017 yılı gübre fiyatı, 2013 yılına göre %33 oranında artış gösterirken, mazot fiyatı %3,7 oranında artmıştır. Yıllar içerisinde, mazot fiyatındaki azalmaya ve çay fiyatındaki artışa bağlı olarak, 1 kg çay ile alınabilecek mazot miktarı 2017 yılında, 2013 yılına göre %62 oranında artış göstermiştir. 2013 yılında 1 kg çay ile 1,77 kg gübre veya 0,27 kg mazot alınabilirken, 2017 yılında 2,63 kg gübre veya 0,44 kg mazot alınabilmektedir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Dünyada sudan sonra en çok tüketilen içecek olan çay, Türkiye ve Gürcistan dışında, dünyanın ekvatorial ve ekvatora yakın tropikal iklime sahip diğer bölgelerinde yetiştirilmektedir. Çayda bakteriyel ve mantari hastalıkların yanı sıra 160 farklı böcek tespit edilmiştir.

Çay üreticisi ülkelerin neredeyse tamamında, üretim maliyetleri, işçilik ve diğer girdilerin ucuz olması, yaş çayın 12 ay boyunca hasat edilebilmesi dolayısıyla, Türkiye'ye kıyasla çok düşüktür. Türkiye'de çay üretim maliyetlerinin kısa vadede düşürülmesi pek mümkün görünmemektedir. Ancak dünyada zirai ilaç kullanılmadan üretilen, kimyasal madde içermeyen ve üzerine kar yağın tek çay Türk çayıdır ve organik çay tarımı için çok elverişlidir.

Bu özelliği ile dünya piyasalarından pay alması mümkün olabilecektir. Ülkemizde çay üretim alanlarının bütünüyle

organik üretime dönüştürülmesi için Bakanlığımız öncülüğünde çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye'de çay üreticilerinin ihracat şanslarını artırabilmek için, yaş çaya verilen devlet desteğinin artırılması ve çay ile ilgili iyi bir tanıtım ve pazarlama stratejisi belirlenmesi gerekmektedir.

Çay üretimimizin bütünüyle organik üretime dönüştürülmesi, ihracattaki rekabet gücümüzü artırabilecektir.

Son yıllarda ülkemizde soğuk çay tüketiminde önemli artış kaydedilmektedir. Soğuk çay endüstrisi, çayın katma değerini önemli ölçüde artırmaktadır. Çay-Kur Didi markasıyla, 2017 yılında 8,5 milyon litresi ihracat olmak üzere 113,3 milyon litre soğuk çay satışı gerçekleştirmiştir.

TARIMSAL EKONOMİ VE POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ (TEPGE)

Enstitümüz tarım, gıda, çevre ve kırsal kalkınma konularında ekonomik araştırmalar yaparak ve/veya yaptırarak başta Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olmak üzere, kamu ve özel sektörde karar alıcı birimleri bilgilendirmeyi, böylece araştırma sonuçlarına dayalı politikalarla/kararlarla ülke tarımının gelişimine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bilgi çağının gereklerini yerine getirebilen, konusunda üzerine düşen görevleri yapmaya yetkin ve güçlü bir kurumsal yapıya ulaşmayı hedeflemektedir.

<https://arastirma.tarim.gov.tr/tepge>

Bilgi için: Cemal KAYGISIZ, cemal.kaygisiz@tarim.gov.tr, +90 312 2875833/1252